

DÜNYA SOFRALIK ÜZÜM ÜRETİMİ VE TİCARETİ

Hasan ÇELİK¹

¹Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, ANKARA
Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Dünya sofralık üzüm üretiminde, tüketiminde ve ticaretinde kararlı bir artış gözlenmektedir. 2000–2014 yılları arasında dünya üzüm üretimi %16 artarken, sofralık üzüm tüketimi %73, ihracatı ise %50 artmıştır. 2010–2016 yılları ortalaması olarak 19.3 milyon tonluk sofralık üzüm üretiminin %40'ını Çin karşılamakta, Hindistan %11.7'lik pay ile ikinci, Türkiye %11.3'lük pay ile üçüncü sırada yer almaktadır. Aynı dönemdeki üretim artışı yaklaşık %25'tir. Üretimde en yüksek artış oranları Hindistan (%102), Peru (%72) ve Çin'e (%55) aittir. Türkiye'de ise üretim %6.7 azalmıştır. 2010–2016 yılları arasında dünya sofralık üzüm ihracatı %10.6 artarak 2.8 milyon tona yükselmiştir. İlk sırayı açık ara Şili (%30.0) alırken, ikinci sırada ABD (%14.1) yer almıştır. Türkiye, son iki yıldaki ciddi azalışa rağmen dördüncü sıradaki (%8.4) yerini korumuştur. Aynı dönemde %9 artarak 2.6 milyon tona ulaşan ithalat yönüyle AB (%22.7), ABD (%21.5) ve Rusya (%13.6) ilk üç sırayı almıştır. Dünya sofralık üzüm pazarlarında en çok tercih edilen çeşit olan Sultani'yi (Th. Seedless); yine çekirdeksiz çeşitlerden Flame, Crimson ve Superior (Sugraone); çekirdekli çeşitlerden Red Globe ve Ribier (A. Lavallée) izlemektedir. Türkiye'nin sofralık üzüm ihracatının miktar ve değer olarak %70'ini Sultani karşılamaktadır. Son yıllarda pazar tercihleri, renkli ve iri taneli, sert ve gevrek etli, özel tat ve aromaya sahip çekirdeksiz çeşitlere yönelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sofralık üzüm, üretim, tüketim, ihracat, ithalat

WORLD'S PRODUCTION AND TRADE OF TABLE GRAPES

ABSTRACT

In recent years, world's production, consumption and trade of table grapes has increased steadily. While world's table grape production increased 16%, table grape consumption and export increased 73% and 50%, respectively, between 2000–2014. China supplied 40% of world's table grape production followed by India (11.7%) and Türkiye (11.3%) in total production of 19.3 million tons as an average of 2000–2016. The best performing countries in increase of production are India (102%), Peru (72%) and China (55%), but Türkiye's production slightly (6.7%) decreased. World's table grape export has reached to 2.8 million tons with an increase of 10.6% between 2010–2016. Chile is the leader (30%) by far, followed by USA (14.1%), South Africa (9.1%) and Türkiye (8.4%). Total amount of table grape export reached to 2.6 million tons with an increase of 9% in the same period. Leading importers are EU (22.7%), USA (21.5%) and Russia (13.6%). The most preferred variety is still Sultani (Th. Seedless), followed by Flame, Crimson and Superior (Sugraone) as seedless; Red Globe and Ribier (A. Lavallée) as seeded ones in world markets. Sultani has always played a distinguished role in Türkiye's table grape export with a share above 70%. Recently, consumer acceptance tends to colored, large, firm and crisp berried seedless varieties with specific taste and aroma.

Keywords: Table grape, production, consumption, export, import

DÜNYA BAĞ ALANI, ÜZÜM ÜRETİMİ / TÜKETİMİ

Üzüm, dünyanın en değerli meyveleri arasında, hem üretim hem de sağladığı katma değer itibarıyla ilk sıradadır (Çizelge 1) [4]. Diğer yandan, hem asmasının, salkımının ve yaprağının güzelliği, hem de meyvesinin

(taze, kuru, turşu), şirasının (şarap, konyak, rakı, grappa, hardaliye, koruk suyu, üzüm suyu, pekmez, sirke, üzüm sucuğu “orcik, köme”, köfter, pestil “bastık”, tarhana, muska, reçel, marmelat) ve yaprağının etkili ve yaygın kullanım potansiyeli dikkate alınarak “meyvelerin kraliçesi” olarak da anılmaktadır.

Bağ Alanı

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, yaklaşık 30 yıldır azalış eğilimini sürdüren dünya bağ alanı, son beş yıl içinde de azalmaya devam etmesine rağmen, Çin’deki hızlı ve etkili artış (%20) nedeniyle, %0.7 artmış ve 2012–2016 ortalaması olarak 7.51 milyon hektara ulaşmıştır. Aslında bu dönemde, dünyanın ilk 15 bağcı ülkesinden 12’sinde bağ alanı değişik oranlarda azalmış görünmektedir. Aynı dönemde, Çin’in yanı sıra, Özbekistan’ın (%5) ve Şili’nin (%3.9) bağ alanında da bir kıpırdanma söz konusudur. En yüksek azalış Portekiz’de (%17.7) meydana gelmiştir. Yine Türkiye bağ alanı da aynı dönemde %3.4 azalmıştır [5]. İlk beş ülkenin (İspanya, Çin, Fransa, İtalya, Türkiye) bağ alanları toplamı, dünya bağ alanının %50’sini oluşturmaktadır [3].

Üzüm Üretimi

Bağ alanındaki azalış eğiliminin tersine, son beş yılda dünya üzüm üretiminde önemli sayılabilecek bir artış (%9.1) gerçekleşmiş ve üretim, 2012–2016 ortalaması olarak 75 milyon tona yükselmiştir. Bu dönemde ilk 15 ülkenin üzüm üretimi %4.4 (ABD) ile %38.1 (Çin) arasında artış göstermiştir. Buna karşın, Güney Amerika’nın iki önemli bağcı ülkesi olan Arjantin (%25.0) ve Şili’de (%21.4) önemli üretim düşüşü yaşanmıştır. Aynı dönemde Türkiye’deki üzüm üretimi de yaklaşık %5 azalmış görünmektedir. İlk beş ülkenin (Çin, İtalya, ABD, İspanya ve Fransa) üzüm üretimi toplamı, dünya üzüm üretiminin

%53’üne denk gelmektedir (Çizelge 3 ve 4) [5].

Çizelge 1. Dünyanın en değerli meyveleri (2014)

Table 1. World’s most valuable fruits (2014)

	Üzüm Grape	Elma Apple	Muz Banana	Karpuz Watermelon	Portakal Orange	Mango Mango
Üretim (milyon ton) Production (million tons)	75 (1)	72 (2)	69 (3)	58 (4)	52 (5)	–
Değer (milyar \$) Value (billion \$)	70 (1)	50 (2)	33 (4)	38 (3)	25 (6)	32 (5)

Kaynak: FAO

Çizelge 2. Dünya bağ alanı (1000 ha)

Table 2. World’s vineyard surface area (1000 ha)

Ülke Country	Ortalama (2012–2016) Average	Pay (%) Share	Değişim (%) Change
İspanya / Spain	973	12.9	+0.6
Fransa / France	789	10.5	–0.9
Çin / China	787	10.5	+20.0
İtalya / Italy	696	9.3	–3.2
Türkiye / Türkiye	496	6.6	–3.4
ABD / USA	443	5.9	+3.0
Arjantin / Argentina	224	3.0	+0.9
İran / Iran	224	3.0	–1.3
Portekiz / Portugal	213	2.8	–17.7
Şili / Chile	211	2.8	+3.9
Romanya / Romania	192	2.6	–0.5
Avustralya / Australia	154	2.0	–8.6
Moldova / Moldova	140	1.9	–1.4
Güney Afrika / South Africa	132	1.8	–3.7
Özbekistan / Uzbekistan	125	1.7	+5.0
Dünya / World	7510 (77.2%)	100.0	+0.7

Kaynak: FAO–OIV

Çizelge 3. Dünya üzüm üretimi (milyon ton)

Table 3. World’s grape production (million tons)

Ülke Country	Ort. (2012–2016) Aver.(2012–2016)	Pay (%) Share	Değişim (%) Change	Sofralık (%) Table	Kurutmalık (%) Dried	Şaraplık–Şıralık (%) Wine–Must
Çin / China	12.6	16.8	+38.1	83	6	12
İtalya / Italy	7.6	10.1	+14.5	15	–	85
ABD / USA	7.2	9.6	+4.4	40	18	42
Fransa / France	6.0	8.0	+18.5	1	–	99
İspanya / Spain	6.2	8.2	+13.2	11	2	87
Türkiye / Türkiye	4.0	5.3	–4.8	52	36	12
Hindistan / India	2.5	3.3	+18.2	32	10	58
İran / Iran	2.2	2.9	Yok / No	89	10	1
Şili / Chile	2.8	3.7	–21.4	32	10	52
Güney Afrika / South Africa	1.9	2.6	+5.6	9	13	78
Avustralya / Australia	1.7	2.3	+5.9	9	13	78
Arjantin / Argentina	2.4	3.2	–25.0	5	2	93
Mısır / Egypt	1.5	2.0	+14.3	100	–	–
Özbekistan / Uzbekistan	1.3	1.7	+8.3	81	15	3
Dünya / World	74.9	100.0	+9.1	36	8	56

Kaynak: OIV

Ürün Değerlendirme

Üretilen yaş üzümün 2000 ve 2015 yıllarına ait değerlendirme durumundaki değişim, taze tüketimde %12 artışa karşılık, şaraba işlenen ürün miktarında %10 azalışı işaret etmektedir. Kurutulan üzüm oranında hafif bir düşüş (%0.7), üzüm suyu ve şıraya işlenen miktarda ise hafif bir artış (%1.6) görülmektedir. Buna göre, 2015 yılı itibariyle, dünyada üretilen yaş üzümün yaklaşık %47'si şaraba işlenirken, %36'sı taze olarak tüketilmiş, %8'i kurutulmuş, %5.5'i üzüm suyu ve şıra için kullanılmıştır (Çizelge 5).

2016 itibariyle dünyada üretilen 78 milyon ton yaş üzümün %39'u Avrupa'da, %34'ü Asya'da (Türkiye dahil), %18'i Amerika'da, %6'sı Afrika'da, %3'ü Okyanusya'da üretilmiştir [5]. Asya kıtasının üretim içindeki payı başta Çin olmak üzere Hindistan ve Özbekistan'daki artışın etkisiyle kararlı bir şekilde artış eğilimi göstermektedir.

Çizelge 4. İlk altı ülkenin dünya bağıcılığındaki yeri (2012–2016 ortalaması)

Table 4. Shares of top six countries in world's viticulture (2012–2016 average)

Ülke Country	Bağ Alanı (%) Vineyard Area	Üzüm Üretimi (%) Grape Production
İspanya / Spain	12.9 (1)	8.2 (4)
Çin / China	10.5 (3)	16.8 (1)
Fransa / France	10.5 (2)	8.0 (5)
İtalya / Italy	9.3 (4)	10.1 (2)
Türkiye / Türkiye	6.6 (5)	5.3 (6)
ABD / USA	5.9 (6)	9.6 (3)
Toplam / Total	55.7	58.0

Kaynak: OIV-USDA

Çizelge 5. Dünyada yaş üzüm tüketimi (%)

Table 5. World's fresh grape consumption (%)

Tüketim / Consumption	2000	2015	Değişim (%) / Change
Sofralık / Table	23.9	35.8	+11.9
Kuru / Dried	8.7	8.0	-0.7
Şarap / Wine	57.0	47.3	-9.7
Üzüm Suyu ve Şıra Grape Juice & Must	3.9	5.5	+1.6
Diğer / Other	6.5	3.4	-47.7

Kaynak: OIV

DÜNYA SOFRALIK ÜZÜM ÜRETİMİ VE TİCARETİ

Üretim

Dünya sofralık üzüm üretimi, 2012–2016 yılları arasındaki altı yıllık dönemde %24.6 artmıştır. Aynı dönemin ortalaması olarak

toplam üretim 19.3 milyon tondur. Sofralık üzüm üretiminde ilk sırayı açık ara farkla Çin (%40.2) alırken, onu Hindistan (%11.7) ve Türkiye (%11.3) izlemektedir. Bu üç ülke, dünya sofralık üzüm üretiminin yaklaşık %62.2'sini karşılamıştır. Üretim artış oranında ilk sırayı Hindistan (%102.4) alırken, onu Peru (%71.7) ve Çin (%54.8) izlemiştir. Aynı dönemde Şili'de %23.9, AB'de %19.5 oranında üretim azalması yaşanırken, Türkiye'nin üretimi de %6.7 oranında düşüş göstermiştir (Çizelge 6). Diğer yandan, 2000–2014 yıllarını kapsayan 15 yıllık dönemde dünya üzüm üretimi %16 artarken, sofralık üzüm tüketimi %73, ihracatı ise %50 artış göstermiştir [4]. Bu rakamlar açıkça göstermektedir ki, dünyada sofralık üzüme karşı ilgi kayda değer ölçüde artış eğilimindedir.

İhracat / İthalat

Çizelge 7'de ilk 10 ülkenin, 2010–2016 yılları arasındaki altı yıllık döneme ait yıllık ve ortalama sofralık üzüm dışsatım miktarları ve dünya ihracatındaki payları görülmektedir. Bu dönemde dünya sofralık üzüm dışsatımı %10.6 artarak 2.7 milyon tona ulaşmıştır. Dönem ortalaması olarak ilk sırayı açık ara farkla Şili (%30) alırken, onu ABD (%14.1) ve Güney Afrika (%9.1) izlemiştir. Türkiye ise bu üç ülkenin ardından, 2015/2016 sezonundaki ciddi azalmaya rağmen %8.4'lük pay ile dördüncü sırada yer almıştır. Aynı dönemdeki değişim oranlarına bakılırsa, en yüksek artış değerleri Peru (%144), Çin (%87.5), Hong Kong (%60.6) (re-export), Hindistan (%39) ve Güney Afrika'ya (%31) aittir. Türkiye ise 2015 yılında en büyük alıcısı Rusya ile yaşanan kriz nedeniyle dramatik bir düşüş (%24.2) yaşamıştır. Daha düşük ölçekte olsa da, Şili'nin sofralık üzüm dışsatımında da üretim düşüklüğünden kaynaklanan bir düşüş (%13.3) yaşanmıştır.

Dünya sofralık üzüm ithalatına göz atarsak, toplam ithalatın, beklendiği gibi toplam ihracata çok yakın olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ülkeler bazında ilk üç sırayı sırasıyla %23.7, %21.5 ve %13.6 oranlarıyla AB, ABD ve Rusya almıştır. Bu üç ülkenin ortalama toplam ithalat içindeki payı %64 dolayındadır. İhracat eğiliminde olduğu gibi, 2010 sonrasında sofralık üzüm ithalatı da %9 oranında artmıştır. Oransal olarak en yüksek

artışlar Kazakistan (%265), Tayland (%157) ve Çin'de (%112) gerçekleşmiştir. Buna karşın, en yüksek düşüş, yaşanan kriz nedeniyle Türkiye'den sofralık üzüm ithalatına sınırlama getiren Rusya'da (%39) olmuştur (Çizelge 8).

Dünyadaki ve Türkiye'deki sofralık üzüm ihrac fiyatları Çizelge 9'da, sofralık üzüm dışsattımından 2016 yılında sağlanan gelirin ülkelere göre dağılımı ise Çizelge 10'da görülmektedir.

2011/2012 ve 2015/2016 yılları arasında gerçekleşen ortalama dünya sofralık üzüm ihrac fiyatı 2147 \$/ton, Türkiye'nin satış fiyatı ise 801 \$/ton'dur. Bu dönemde %8.2 artan Türkiye'nin ihrac fiyatı, %17.6 azalan dünya fiyatının ancak %37.3'ü düzeyindedir. Bu durum, güçlü sofralık üzüm üretim ve ihrac potansiyelimizin hiç de iyi değerlendirilmediğini açıkça göstermektedir.

Bu olumsuz durum, yukarıda açıklanan nedenle, 2016 yılında yaşanan pazar tıkanıklığı ile birleşince, sofralık üzüm

dışsattımından sağlanan gelir, ilk 15 ülkenin son sırasında yer almamıza neden olmuştur.

Çizelge 6. Dünya sofralık üzüm üretimi (1000 ton)

Table 6. World production of table grapes (1000 tons)

Ülke Country	Ortalama (2012–2016) Average (2012–2016)	Değişim (%) Change
Çin / China	7780 (%40.2)	+54.8
Hindistan / India	2254 (%11.7)	+102.4
Türkiye / Türkiye	2184 (%11.3)	-6.7
Avrupa Birliği / European Union	1807 (%9.3)	-19.5
Brezilya / Brazil	1466 (%7.6)	-2.3
Şili / Chile	1082 (%5.6)	-23.9
ABD / USA	925 (%4.8)	+13.8
Peru / Peru	428 (%2.2)	+71.7
Güney Afrika / South Africa	272 (%1.4)	+20.0
Güney Kore / South Korea	265 (%1.4)	-3.3
Diğer / Other	873 (%4.5)	-0.5
Toplam / Total	19336	+24.6

Kaynak: USDA, GTH Bakanlığı

Çizelge 7. Dünya sofralık üzüm ihracatı (1000 ton)

Table 7. World's table grape export (1000 tons)

Ülke Country	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Ort. Aver.	Değişim (%) Change	Pay (%) Share
Şili / Chile	854	812	856	732	750	740	791	-13.3	30.0
ABD / USA	327	346	357	416	389	390	371	-19.3	14.1
Güney Afrika / South Africa	203	246	235	226	264	266	240	+31.0	9.1
Peru / Peru	121	149	177	267	280	295	215	+143.8	8.2
Türkiye / Türkiye	236	241	209	204	260	179	222	-24.2	8.4
Hong Kong / Hong Kong	109	124	105	164	172	175	142	+60.6	5.4
Meksika / Mexico	171	138	168	150	152	163	157	+4.8	6.0
Çin / China	88	106	123	104	130	165	119	+87.5	4.5
Avrupa Birliği / European Union	128	134	150	152	102	105	129	-17.9	4.9
Hindistan / India	72	114	151	142	74	100	109	+38.9	4.1
Diğer / Other	149	139	142	130	138	141	140	-5.4	5.3
Toplam / Total	2458	2548	2673	2687	2711	2719	2633	+10.6	

Kaynak: USDA

Çizelge 8. Dünya sofralık üzüm ithalatı (1000 ton)

Table 8. World's table grape import (1000 tons)

Ülke Country	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	Ort. Aver.	Değişim (%) Change	Pay (%) Share
Avrupa Birliği / European Union	552	581	560	577	603	600	579	+8.7	22.7
ABD / USA	580	533	567	519	547	540	548	-6.9	21.5
Rusya / Russia	408	393	389	349	301	250	348	-38.7	13.6
Çin / China	118	150	159	231	226	250	189	+111.9	7.4
Hong Kong / Hong Kong	143	163	144	210	215	220	183	+53.8	7.2
Kanada / Canada	189	173	176	182	177	178	179	-5.8	7.0
Tayland / Thailand	35	63	85	87	89	90	75	+157.1	2.9
Güney Kore / South Korea	45	53	55	60	66	63	57	+40.0	2.2
Meksika / Mexico	61	75	59	77	69	68	68	+11.5	2.7
Kazakistan / Kazakhstan	20	55	80	28	67	73	54	+265.0	2.1
Diğer / Other	246	276	275	286	284	278	274	+13.0	10.7
Toplam / Total	2396	2514	2549	2607	2644	2609	2553	+8.9	

Kaynak: USDA

Çizelge 9. Sofralık üzüm ihraç fiyatları (\$/ton)
Table 9. Export prices of table grapes (\$/ton)

Yıl Year	Dünya World	Türkiye Türkiye	Oran (%) Proportion
2011/2012	2184	732	33.5
2012/2013	2380	776	32.6
2013/2014	2540	923	36.3
2014/2015	1833	782	42.7
2015/2016	1800	792	44.0
Ortalama / Average	2147 (-%17.6)	801 (+%8.2)	37.3

Kaynak: USDA, GTH Bakanlığı

İlk üç sırada yer alan Şili, ABD ve İtalya'nın toplam ihracat gelirinden aldıkları paylar sırasıyla %17.6, %11.6 ve %9.4 iken Türkiye'nin aldığı pay yalnızca %1.3 olarak gerçekleşmiştir.

Son beş yılda (2012–2016) sofralık üzüm dışsatımı yükselen ve gerileyen ülkeler Çizelge 11'de görülmektedir. En yüksek artış Avustralya (%204) ve Çin'de (%153) gerçekleşirken, bu iki ülkeyi Peru (%76) ve Hindistan (%67) izlemiştir. En fazla gerileme ise yukarıda açıklanan nedenle Türkiye'de (%36) yaşanmıştır.

Başlıca İhraçlık Üzüm Çeşitleri

Sofralık üzüm ihraç eden ilk 10 ülkenin başlıca ihraçlık üzüm çeşitleri Çizelge 12'de görülmektedir. Dünya pazarlarında ağırlığı giderek daha da artan çekirdeksiz çeşitler arasında hem miktar ve değer hem de ülkeler yönüyle açık ara ilk sırada Sultani (Th. Seedless) yer almaktadır. Sultani, ilk 10 ihracatçı ülkenin 8'inde (İspanya ve Meksika hariç) ilk sırada yer almaktadır. Özellikle AB ülkelerinin en fazla tercih ettiği bu değerli Türk çeşidinin, Kuzey Avrupa ülkeleri ve İngiltere'de daha yeşil ve az tatlı ürünü tercih edildiği halde, diğer AB ve Avrupa ülkelerinde ise biraz daha olgun ve sarı renkli

hali tercih edilmektedir [11]. Çekirdeksiz çeşitler arasında ikinci önemli çeşit olan açık kırmızı taneli Flame Seedless; Güney Amerika'nın (Şili, Peru, Meksika) yanı sıra Hindistan, Avustralya ve Güney Afrika'da önemli bir üretim potansiyeline sahiptir. Bu çeşit özellikle İngiltere pazarında tercih edilmektedir.

Çizelge 10. Ülkelerin sofralık üzüm ihraç gelirleri (2016)
Table 10. Table grape export values of countries (2016)

Ülke Country	Gelir (milyon) Income (US \$)	Pay (%) Share
Şili / Chile	1400	17.6
ABD / USA	917	11.6
İtalya / Italy	743	9.4
Hollanda / Netherlands	701	8.8
Çin / China	664	8.4
Peru / Peru	646	8.2
G. Afrika / S. Africa	436	5.5
HongKong / HongKong	355	4.5
Avustralya / Australia	325	4.1
İspanya / Spain	323	4.1
Hindistan / India	220	2.8
Mısır / Egypt	213	2.7
Meksika / Mexico	162	2.0
Yunanistan / Greece	123	1.5
Türkiye / Türkiye	105	1.3

Kaynak: USDA, FAO

Çizelge 11. Sofralık üzüm ihracatı yükselen ve gerileyen ülkeler (2012–2016)
Table 11. Ascending and descending countries in table grape export (2012–2016)

Yükselen Ascending	Oran (%) Proportion	Gerileyen Descending	Oran (%) Proportion
Avustralya/Australia	+204	Türkiye/Türkiye	-36
Çin / China	+153	ABD / USA	-6
Peru / Peru	+76	Mısır / Egypt	-5
Hindistan / India	+67	Şili / Chile	-5

Çizelge 12. Dünyanın başlıca ihraçlık üzüm çeşitleri
Table 12. World's leading export table grape varieties

Çekirdeksiz Seedless	Şili Chile	İtalya Italy	İspanya Spain	Hindistan India	Çin China	Avustralya Australia	Türkiye Türkiye	G. Afrika S. Africa	Peru Peru	Meksika Mexico
Sultani (Th. Seedless)	+	+		+	+	+	+	+	+	
Flame Seedless	+			+		+		+	+	+
Sugraone (Superior S.)	+	+	+			+	+	+	+	+
Crimson Seedless	+	+			+	+		+	+	
Çekirdekli Seeded										
Red Globe	+	+	+		+	+		+	+	+
Italia		+	+							
Victoria		+	+							
Diğer Çekirdekli Other Seeded	Ribier (Şili–Chile), M. Palieri (İtalya–Italy), Razakı (Türkiye–Türkiye), Ohanes (İspanya–Spain), Dan Ben Hannah (G. Afrika–S. Africa), Calmeria (Avustralya–Australia)									

Çizelge 13. Sofralık üzüm ıslahında öncelikler
Table 13. Priorities in table grape breeding

Verim <i>Yield</i>	Sorunsuz meyve tutumu ve yüksek verim <i>Sufficient fruit-set and high yield</i>
Kalite <i>Quality</i>	
Olgunluk <i>Ripening</i>	Çok erken ya da çok geç <i>Too early or too late</i>
Tane iriliği ve çekirdek durumu <i>Berry size and seed status</i>	İri taneli çekirdeksiz / çok iri taneli, az sayıda ve yumuşak çekirdekli <i>Big berried seedless / too big berried, least number and soft seeds</i>
Tane rengi <i>Berry color</i>	Parlak ve koyu kırmızı ya da siyah <i>Bright and dark red or black</i>
Tane yapısı <i>Berry structure</i>	İnce kabuklu, sıkı ve gevrek etli <i>Thin skin, tight and crunchy berries</i>
Salkım yapısı <i>Cluster structure</i>	Orta ya da iri, normal sıklıkta <i>Medium or large, normal density</i>
Tane direnci <i>Berry resistance</i>	Tane-sap bağlantısı güçlü, yola dayanıklı, muhafazaya uygun <i>High berry removal force, suitable for shipping and storage</i>
Şeker/asit oranı <i>Sugar/acid ratio</i>	Yüksek (yüksek şeker-düşük asit) <i>High (high sugar-low acid)</i>
Tat ve aroma <i>Taste and aroma</i>	Özel tat ve aromaya sahip <i>Having special taste and aroma</i>

Çizelge 14. Yabancı kökenli yeni nesil çekirdeksiz sofralık çeşitler

Table 14. New seedless table grape varieties bred in foreign countries

Çeşitler <i>Varieties</i>	Tane rengi <i>Berry color</i>	Olgunlaşma <i>Ripening</i>
Autumn Royal	Siyah <i>Black</i>	Geç-Çok geç <i>Late-Too late</i>
Cotton Candy	Sarı <i>Yellow</i>	Orta mevsim <i>Mid-season</i>
Crimson Seedless	Kırmızı <i>Red</i>	Geç <i>Late</i>
Midnight Beauty	Mavi-Siyah <i>Blue-Black</i>	Erken <i>Early</i>
Ralli Seedless	Pembe-Kırmızı <i>Pink-Red</i>	Erken <i>Early</i>
Sable Seedless	Siyah <i>Black</i>	Orta mevsim <i>Mid-season</i>
Scarlet Royal	Koyu pembe <i>Dark pink</i>	Geç <i>Late</i>
Scarlotta Seedless	Mor <i>Purple</i>	Çok geç <i>Too late</i>
Summer Royal	Parlak siyah <i>Bright black</i>	Orta mevsim <i>Mid-season</i>
Sweet Celebration	Koyu pembe <i>Dark pink</i>	Geç <i>Late</i>
Sweet Sapphire	Siyah <i>Black</i>	Orta mevsim <i>Mid-season</i>
Timco Seedless	Koyu pembe <i>Dark pink</i>	Orta geç <i>Mid late</i>
Autumn King	Yeşil-Sarı <i>Green-Yellow</i>	Çok geç <i>Too late</i>
Coachella Seedless	Yeşil-Sarı <i>Green-Yellow</i>	Erken <i>Early</i>
Early Sweet	Yeşil-Sarı <i>Green-Yellow</i>	Çok erken (Misket) <i>Too early</i>
Prime Seedless	Yeşil-Sarı <i>Green-Yellow</i>	Çok erken <i>Too early</i>
Superior Seedless	Yeşil-Sarı <i>Green-Yellow</i>	Erken <i>Early</i>

Sultani'ye göre çok daha yeni olan erkenci beyaz Superior Seedless (Sugraone) ile geççi kırmızı Crimson Seedless, AB'de önemli sayılabilecek bir pazar payına ulaşmışlardır. Bu iki çeşidin üretim potansiyeli, önde gelen sofralık üzüm üreticisi ülkelerde kararlı bir artış eğilimindedir [4, 6, 11].

Çekirdekli çeşitler arasında yine açık ara farkla ilk sırayı Red Globe almaktadır. Dünya sofralık üzüm pazarlarında doygunluğa ulaştığı belirtilen bu kırmızı-mor renkli ve çok iri taneli bu çeşit, aynı zamanda muhafazaya uygunluğu ve yola dayanım özelliği nedeniyle ihraçlık çeşitler arasındaki önemli yerini büyük ölçüde korumaktadır. Geleneksel grubu oluşturan beyaz çekirdekli çeşitlere (Italia, Calmeria, Ohanes, Razakı, Victoria) karşı talep giderek azalırken, siyah çekirdekli çeşitler (özellikle Alphonse Lavallée "Ribier") Fransa ve Kuzey Avrupa ülkelerinde daha çok tercih edilmektedir [10].

Son yıllarda AB ve diğer Avrupa ülkelerinin yanı sıra önemli ölçüde sofralık üzüm tüketen Rusya, Ukrayna ve Belarus pazarlarında daha yüksek fenolik madde içeriklerinden dolayı [10] renkli ve iri taneli, sert ve gevrek etli, özel tat ve aromaya sahip üzüm çeşitleri (özellikle çekirdeksiz) daha çok aranmaktadır. Bu nedenle dünyada ve ülkemizde son çeyrek yüzyılda yürütülen sofralık üzüm ıslah programlarında büyük oranda Çizelge 13'te belirtilen öncelikler gözetilmektedir [8].

Bu öncelikler doğrultusunda yurtdışında yürütülen ve sonuçlandırılan çalışmaların ürünü olan iri taneli yeni çekirdeksiz çeşitler Çizelge 14'te, çok iri taneli çekirdekli çeşitler ise Çizelge 15'te görülmektedir.

Çizelge 15. Yabancı kökenli yeni nesil çekirdekli sofralık üzüm çeşitleri

Table 15. New seeded table grape varieties bred in foreign countries

Çeşitler <i>Varieties</i>	Olgunlaşma <i>Ripening</i>	Diğer özellikler <i>Other characteristics</i>
Alpha Red	Çok erken <i>Too early</i>	-
Black Magic	Orta mevsim <i>Mid-season</i>	Soğuğa yüksek, hastalıklara orta dayanım <i>High tolerance to cold, medium tolerance to diseases</i>
Chimenti (Pink) Globe	Geç <i>Late</i>	Red Globe mutanı, yumuşak çekirdekli <i>Red Globe mutant, soft seeds</i>
Moon Balls	Çok geç <i>Too late</i>	Çok iri taneli <i>Too big berried</i>

Sofralık Üzümlerde Kalite Standardı

Sofralık üzümlerin pazarlanmasında uyulması gereken kalite kuralları, her ülkenin üye olduğu uluslararası kuruluşlarca hazırlanan metinlerden uyarladıkları standartlarda yer almaktadır. Bunlar arasında ISO 2168; 1974–“Table grapes–Guide to cold storage” oldukça eski bir standart olmakla birlikte, 2014 yılında yeniden gözden geçirilerek onaylanmıştır. Sofralık üzümler yönüyle bizi daha yakından ilgilendiren standart, Avrupa Birliği'nin 543/2011 sayılı komisyon kararı ile yürürlüğe giren düzenleme ile getirilen kurallardır (Consolidated Text: Annex 1; Part 9 of Part B “Marketing Standard for Table Grapes”) [1]. Bu standardın önceki versiyonundan uyarlanarak TSE'nce hazırlanan TS101 Sofralık Üzüm'ün (Nisan 2002) içeriğindeki kalite kuralları, 13.06.2004 tarihli ve 25491 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2004/32 no'lu tebliğle, dış ticarete zorunlu uygulama olarak ilan edilmiştir. Aynı düzenleme günümüzde de geçerlidir.

Değerlendirme Özeti

Dünya'da ve Türkiye'de sofralık üzüm üretiminde ve ticaretinde son beş yıl (2012–2016) içinde yaşanan değişimler Çizelge 16'da özetlenmiştir. Bu dönemde dünya üretimi %15.7 artarken, Türkiye üretimi, özellikle Manisa ilinde hemen her yıl tekrarlanan geç donlar yüzünden %9 azalmıştır. Aynı dönemde dünya ihracatı %6.7 artarken, esas olarak Rusya ile 2015 sonunda yaşanan kriz sonucunda yürürlüğe konulan kısıtlamalar nedeniyle 2016 yılındaki ciddi (%32) düşüşten dolayı yaklaşık %26 azalmıştır. Türkiye, yukarıda belirtilen olumsuzluklara rağmen, dünya sofralık üzüm üretiminde 3., ihracatında ise 4. sırada yer almaktadır.

TÜRKİYE BAĞ ALANI, ÜZÜM ÜRETİMİ/TÜKETİMİ VE TİCARETİ

Bağ Alanı, Üzüm Üretimi/Tüketimi

2007–2016 yılları arasındaki son 10 yıllık dönemde Türkiye'nin bağ alanı ve üzüm üretimi ile ilgili istatistikler Çizelge 17'de görülmektedir. Bağ alanı yönüyle 2015 yılına kadar küçük ölçekli ancak sürekli azalmalar dikkat çekici iken, son bir yılda yaklaşık %6

oranındaki keskin azalmanın nereden kaynaklandığı ayrıca merak konusudur. Doğruluk derecesi sürekli tartışılan söz konusu istatistiklere göre son 10 yılda bağ alanımız %10.3 azalırken, toplam yaş üzüm üretimimiz %11 artmış görünmektedir. Üzüm üretimimiz 2009 yılından sonra sürekli olarak 4 milyon tonun üzerinde (Ege Bölgesinde etkili olan Nisan ayındaki geç donlar nedeniyle, üretimin önemli ölçüde düşüş gösterdiği 2015 yılı dışında [2]) seyretmiştir. Aynı dönemde sofralık üretim %4.1 artarken, kurutmalık üretimde %26.2'lik yüksek bir artış gerçekleşmiş, şaraplık/şıralık üretim ise %2 gerilemiştir. On yılın ortalamasına göre üretilen yaklaşık 4 milyon ton üzümün %52.1'i sofralık, %36.6'sı kurutmalık ve %11.3'ü şaraplık/şıralık olarak tüketilmiştir.

Fiyatlar ve Destekler

2012–2016 dönemini kapsayan son beş yıllık döneme ait sofralık üzüm fiyatları Çizelge 18'de görülmektedir. Dönem ortalaması, 1.58 TL/kg olarak gerçekleşen üretici fiyatı, %25.5 artarken, 2.82 TL/kg olarak ifade edilen tüketici fiyatı ise %48 artmıştır. Son beş yılın ortalaması %56.6 olarak hesaplanan ÜF/TF oranı aynı dönemde %15.2 azalmıştır [7, 9]. Üreticiye yansıyan sofralık üzüm fiyatının düşüklüğü, özellikle çekirdeksiz sofralık üzüm üretim merkezi olan Ege Bölgesinde, üzüm üreticisinin haklı yakınmalarına neden olmaktadır. Rusya pazarının yeniden açılması nedeniyle bu yıl fiyatların 2.5 TL'nin üzerinde seyrettiği ifade edilse de Eylül ayı itibarıyla market raflarında bile Sultani üzümünün fiyatı 2 TL bandını zor aşmaktadır. Ürününü değeri fiyata satamayan üreticiler, doğal olarak kaliteden çok verime yönelerek kalite standartlarının daha düşük olabildiği kurutmalık ve şaraplık-şıralık olarak değerlendirmeye yönelmektedir. Çizelge 19'da verilen dolaylı destekler [9], son beş yıl içinde %37 oranında artmış görünse de bu olumsuz çizelgeyi değiştirecek düzeyde değildir. Başta Ege Bölgesi olmak üzere ülkemizin hemen tüm bölgelerinde binlerce yıllık bir kültürü temsil eden ve meyveler içinde en yüksek ekonomik katkıyı sağlayan üretim kolu olan bağcılığın, havza bazlı destek kapsamına alınması beklenirken, GTH Bakanlığının 2017 yılında uygulanacak “Sertifikalı Fidan Kullanım” desteğinden

yoksun bırakılması, sektör için tam bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Bu haksız ve dayanaksız karardan bir an önce dönülmesini diliyorum.

Çizelge 16. Sofralık üzüm üretimi ve ticareti (2012–2016)

Table 16. Table grape production and trade (2012–2016)

	Dünya World	Türkiye Türkiye	Dünyadaki yerimiz Rank in the world
Üretim Production	+%15.7	–%8.9 (Geç donlar yüzünden üretim düşüklüğü etken) Low production due to late frosts	3
İhracat Export	+%6.7	–%25.7 Rusya ile yaşanan kriz etken The effect of crisis with Russia	4
Birim fiyat (\$/ton) Unit price	–%17.6	+%8.2	

Çizelge 17. Bağ alanı ve üzüm üretimi / tüketimi

Table 17. Vineyard surface area, grape production / consumption

Yıl Year	Alan 1000 ha Surface area	Üretim (1000 ton)			
		Toplam Total	Sofralık Table	Kurutmalık Raisin	Şaraplık– Şıralık Wine– Must
2007	485	3613	1913	1218	482
2008	483	3918	1971	1477	470
2009	479	4265	2257	1532	476
2010	478	4255	2250	1544	462
2011	473	4296	2269	1562	465
2012	462	4234	2220	1614	401
2013	469	4011	2133	1424	455
2014	467	4175	2167	1563	445
2015	462	3650	1892	1335	424
2016	435	4000	1990	1537	473
Ortalama Average	469 (–%3.2)	4042 (+%10.7)	2106 (+%4.1) (%52.1)	1481 (+%26.2) (%36.6)	455 (–%2.0) (%11.3)

Kaynak: TÜİK

Çizelge 18. Sofralık üzüm fiyatları (TL/kg)

Table 18. Table grape prices (TL/kg)

Yıl Year	Üretici fiyatı Producer price	Tüketici fiyatı Consumer price	ÜF/TF (%) PP/CP
2012	1.45	2.27	63.9
2013	1.41	2.57	54.9
2014	1.54	2.64	58.3
2015	1.67	3.24	51.5
2016	1.82	3.36	54.2
Ortalama/Average	1.58	2.82	56.6
Değişim/Change	+%25.5	+%48.0	–%15.2

Kaynak: TAGEM–TEPGE, ÜF: Producer price, TF: Consumer price

Çizelge 19. Sofralık üzümde dolaylı destekler
Table 19. Refunds for table grapes

Yıl Year	Maliyet Cost (TL/kg)	Toplam destek Total refund (TL/kg)	Destek/Maliyet Refund/Cost (%)
2012	0.750	0.263	35.1
2013	0.745	0.263	35.3
2014	0.750	0.282	37.6
2015	0.755	0.322	42.6
2016	0.775	0.360	46.5
Ortalama Average	0.755	0.298	39.4
Değişim Change	+%3.3	+%36.9	+%32.5

İhracat

Türkiye'nin 2012–2016 yıllarını kapsayan dönemin ortalaması olarak toplam sofralık üzüm dışsatımı 210.000 ton, geliri ise 162 milyon \$'dır. İhraç edilen yaş üzüm miktarı, aynı dönemin ortalama yaş üzüm üretiminin %5.2'sine, sofralık üzüm üretiminin %10.1'ine denk gelmektedir (Çizelge 20). Yukarıda değinildiği gibi, bu değerler, özellikle hakim çeşit Sultanî yönüyle sahip olduğumuz potansiyelin yanında oldukça düşük kalmaktadır. Diğer yandan, ihraç fiyatlarımızın, dünya ortalama fiyatının ancak %37'si (801 \$/ton) olduğunu da dikkate alırsak, bu dönemde gerçekleşen artışın, önemsenmeyecek bir gelişme olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca 2015 Kasım ayında yaşanan krizden sonra, Rusya'nın tüm yaş meyve–sebze ithalatına getirdiği kısıtlamanın etkisiyle 2015/2016 dönemine ait sofralık üzüm dışsatımı, bir yıl öncesine göre %32.6 azalarak 174.000 tona (2015 ve 2016 ortalaması), elde edilen gelir ise %39.1 azalarak 123 milyon \$'a düşmüştür (Çizelge 20, 21) [6, 11]. Sofralık üzüm açısından en önemli pazarımız Rusya'dır. 2011–2014 yıllarının ortalaması olarak ihraç edilen sofralık üzümün %60'ı bu ülkeye gönderilmiştir. Diğer önemli alıcılar Ukrayna, Almanya, Belarus ve Suudi Arabistan'dır. Bu durum, kalite çitası daha yüksek olan AB pazarlarına girmekte hayli zorlandığımızı göstermektedir. İhraçlık çeşitler arasında, Sultanî'nin büyük ağırlığı söz konusudur. 2014 yılı itibarıyla, miktar–değer ortalaması olarak, dışsatımın %70'ini tek başına bu değerli çeşidimiz üslenmiştir. Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü'nce seçilen ve çeşit olarak tescil edilen Sultan 1 ve Manisa Sultanî'ne ait üretim potansiyelinin hızla

geliştirilmesine yönelik çabaların artırılması, Sultani üzüm çeşidinin ihraçlık ürün kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Diğer önemli çeşitler, yıllara göre değişmekle birlikte Ergin Çekirdeksizi, Uslu, Superior Seedless, Perlette, Razakı ve Hatun Parmağı'dır (Çizelge 22) [11]. Türkiye'de yürütülen ve sonuçlandırılan ıslah çalışmalarının ürünü olan sofralık üzüm çeşitleri Çizelge 23'de görülmektedir.

1973 yılında Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü'nde İsmet Uslu'nun, Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü'nde Cemal Barış'ın önderliğinde başlatılan yeni sofralık çeşitlerin geliştirilmesine yönelik melezleme ıslahı çalışmaları, 1980'li yılların ortasından itibaren meyvelerini vermeye başlamıştır. O tarihten bugüne kesintisiz devam eden çalışmaların sonucunda yeni çeşit olarak kayıt altına alınan ve "Milli Çeşit Listesi" ne giren 39 sofralık çeşitten Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü'ne ait iki çeşit (Manisa Sultanı ve Sultan 1), Manisa ilindeki Sultani çeşidine ait klon popülasyonları içinden, Ondokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü'ne ait beş çeşit (Çeliksi, Rizellim, Rizpem, Rizessi, Ülkemiz) Rize ilindeki *Vitis labrusca* kanı taşıyan popülasyonlar içinden seçilmiş, geriye kalan 32 çeşit ise melezleme

(kombinasyon) yoluyla elde edilmiş F₁ popülasyonları içinden kademeli seleksiyon yoluyla seçilmişlerdir.

Büyük emek ve para harcanarak elde edilen bu yeni çeşitlerin ilk neslini oluşturan 11 çeşit (Yalova'nın 8, Tekirdağ'ın 3 çeşidi) arasından 5'i (Yalova İncisi, Ata Sarısı, Ergin Çekirdeksizi, Trakya İlkeren ve Uslu) belirli bir üretim potansiyeline ulaşmış, Ata Sarısı dışındakiler ihraçlık çeşitlerimiz arasına girmeyi başarmışlardır. Ancak, yeni geliştirilen sofralık çeşitlerin, ihracata yönelik üretim potansiyellerinin belirlenmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar, bilinçli ve etkili bir planlamadan yoksun olarak yürütülmektedir.

Çizelge 20. Türkiye'nin sofralık üzüm ihracatı (2012–2016)

Table 20. Türkiye's table grape exports (2012–2016)

	2012	2013	2014	2015	2016	Ortalama Mean	Değişim (%) Change
Miktar (1000 ton) Amount	240	203	258	175	173	210	-40
Değer (1000 \$) Value	175	188	202	141	105	162	-8

Çizelge 21. Türkiye'nin sofralık üzüm ihraç ettiği başlıca ülkeler

Table 21. Türkiye's main table grape importers

Ülke Country	2011				2012				2013				2014				Değişim (%) Change	
	M	%	D	%	M	%	D	%	M	%	D	%	M	%	D	%	M	D
Rusya / Russia	134	56.0	102	57.9	132	63.1	106	65.4	121	59.7	118	62.4	161	62.6	128	69.6	+20	+26
Ukrayna / Ukraine	24	10.2	12	6.9	23	10.9	15	9.0	19	9.2	13	7.1	18	7.1	12	6.0	-25	Yok
Belarus / Belarus	7	3.0	5	3.0	8	3.7	5	3.0	11	5.3	8	4.3	15	5.9	10	4.9	+117	+90
Almanya / Germany	18	7.6	17	9.9	14	6.7	13	8.1	12	5.9	13	6.8	13	4.8	12	6.0	-31	-30
Toplam / Total	240	76.8	175	77.7	209	84.4	163	85.5	203	80.1	188	80.6	258	80.4	202	80.5	+8	+15

Kaynak: TAGEM-TEPGE, M: 1000 ton, D: 1000 \$

Çizelge 22. Başlıca ihraçlık çeşitler (2014)

Table 22. Leading export varieties (2014)

Çeşit / Variety	Miktar (1000 ton) / Amount (1000 tons)	%	Değer (1000 \$) / Value	%	Birim fiyat (\$/ton) / Unit price
Sultani	186.5	71.6	140.3	69.1	753
Ergin Çekirdeksizi	21.3	8.2	19.2	9.4	902
Uslu	15.7	6.0	12.6	6.2	802
Superior Seedless	10.0	3.8	6.8	3.4	681
Perlette	4.4	1.7	3.3	1.6	764
Razakı	3.8	1.5	3.8	1.9	1003
Hatun Parmağı	1.8	0.7	1.4	0.7	761
Toplam / Total	243.5	93.5	187.5	92.3	809
Genel toplam Grand total	260.2	100.0	203.2	100.0	781

Çizelge 23. Yeni nesil Türk sofralık üzüm çeşitleri
Table 23. Newly bred Turkish table grape varieties

	Çekirdek / Seed	Renk / Color	Olgunlaşma / Maturation
Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü (12 çeşit / 12 varieties)			
Ata Sarısı	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Geç / Late
Arif Bey	+	Siyah / Black	Orta mevsim / Mid-season
Atak 77	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Geç / Late
Ergin Çekirdeksizi	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
İsmet Bey	+	Bordo / Claret red	Orta mevsim / Mid-season
Pembe 77	+	Pembe / Pink	Geç / Late
Samancı Çekirdeksizi	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Uslu	+	Kırmızı / Red	Erken / Early
Yalova Beyazı	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Yalova Çekirdeksizi	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Yalova İncisi	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Yalova Misketi	+	Siyah / Black	Erken / Early
Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü (16 çeşit / 16 varieties)			
Barış	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Bozbey	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Orta mevsim / Mid-season
Cengizbey	-	Siyah / Black	Orta mevsim / Mid-season
Emirali	+	Siyah / Black	Geç / Late
Gönülçelen	-	Koyu kırmızı / Dark Red	Geç / Late
Gürnil	+	Bordo / Claret red	Orta geç / Mid late
Güz Güllü	-	Pembe / Pink	Geç / Late
Güz Üzümü (A-261)	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Geç / Late
Kebeli	-	Sarı-Yeşil / Yellow-Green	Orta geç / Mid late
Reçel Üzümü (2B-56)	-	Siyah / Black	Geç / Late
Özer Beyazı	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Geç / Late
Süleymanpaşa Beyazı	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Geç / Late
Tekirdağ Çekirdeksizi	-	Kırmızı-Mor / Red-Claret red	Orta mevsim / Mid-season
Tekirdağ Misketi	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Orta erken / Mid early
Tekirdağ Sultanı	+	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Orta erken / Mid early
Trakya İlkeren	+	Siyah / Black	Erken / Early
Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü (7 çeşit / 7 varieties)			
Ece	+	Siyah / Black	Orta erken / Mid early
Lidya	+	Menekşe / Violet	Orta erken / Mid early
Manisa Pembesi	+	Pembe / Pink	Orta erken / Mid early
Manisa Sultanı	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Erken / Early
Mesir	-	Menekşe / Violet	Orta mevsim / Mid-season
Spil Karası	-	Siyah / Black	Orta erken / Mid early
Sultan 1	-	Yeşil-Sarı / Green-Yellow	Orta mevsim / Mid-season
Öndokuzmayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü (5 çeşit / 5 varieties)			
Çeliksü	+	Siyah	Geç / Late
Rizellim	+	Siyah / Black	Geç / Late
Rizpem	+	Pembe / Pink	Geç / Late
Rizessi	+	Siyah / Black	Orta mevsim / Mid-season
Ülkemiz	+	Siyah / Black	Orta mevsim / Mid-season

Bu konuda sofralık üzüm ihracatını hızla artıran Hindistan, Çin, Güney Afrika, Peru gibi ülkelerle rekabet edebilmemiz için yeni çeşit geliştirme projelerinde, kısa sürede çok sayıda çeşit elde etmek yerine, potansiyel pazarların istekleri doğrultusunda, daha iddialı çeşitlerin geliştirilmesine odaklanmalıyız. Bu çalışmalarda, bilgili ve deneyimli ekipler eliyle, hızlı ve etkin işleyen yöntemlerin kullanılması da rekabet gücümüzü artıracaktır.

İthalat

Sofralık üzüm ithalatımız 2011-2015 döneminde yaklaşık %34 artarak 1000 tonu,

ödenen döviz ise %9 artarak 900 bin \$'ı aşmıştır. Hemen tümüyle kış döneminde, Güney Yarımkürenin en önemli ihracatçı ülkeleri olan Şili, Güney Afrika ve Peru'nun yanı sıra son birkaç yıldır İran'dan da sofralık üzüm ithal edilmektedir (Çizelge 24).

Sofralık Üzüm İhracatımızın Geleceği ile İlgili Stratejik Bir Değerlendirme

Güçlü Yanlarımız-Fırsatlar

•Yılın geniş bir diliminde (Temmuz başı-Ekim sonu) ihraç edilebilir kalitede sofralık üzüm üretimine uygun ekolojik potansiyel

- Dış pazar isteklerine uygun çeşit potansiyeli ve yetiştirme tekniği deneyimi
- Değişen dış pazar isteklerine uygun yeni çeşit geliştirme konusunda önemli mesafe alınması
- Önemli tüketici pazarlarına (Rusya, Ukrayna, Belarus, Kazakistan, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri) yakınlık
- Yeterli ve nitelikli bir muhafaza ve taşımacılık potansiyeli
- Sofralık üzüm ihracatı konusunda deneyim kazanmış firmalara sahip olunması

- potansiyellerinin belirlenmesine yönelik eksikler ve engellerin bir türlü aşılabilmesi
- Dışarıda tek çeşide (Sultani) bağımlılığın devam etmesi
- Üretim ve pazarlama aşamasındaki örgütlenme eksikliğinin verim, kalite ve ürün maliyeti üzerindeki olumsuz etkiler
- Bölgemizdeki kronik istikrarsızlığın yol açtığı anlaşmazlıkların, dış müdahalelerin ve çatışmaların, ülkelerarası siyasal, sosyal ve ekonomik ilişkilere sürekli olarak zarar vermesi

KAYNAKLAR

Çizelge 24. Sofralık üzüm ithalatı

Table 24. Table grape import

Yıl Year	Miktar (ton) Amount	Değer (1000 \$) Value	Ülkeler Countries
2011	771	829	Şili, G. Afrika Chile, S. Africa
2012	861	789	Şili, G. Afrika, Peru Chile, S. Africa, Peru
2013	715	637	G. Afrika, Şili S. Africa, Chile
2014	598	577	Şili, G. Afrika, Rusya Chile, S. Africa, Russia
2015	1301	907	İran, Şili, G. Afrika, Peru Iran, Chile, S. Africa, Peru
Değişim Change	+%33.7	+%9.4	

Zayıf Yanlarımız–Tehditler

•İhracata yönelik üretim potansiyelinin geliştirilmesine yönelik planlama ve destekleme kararlarında ve uygulamalarındaki yetersizlikler (Bakanlar Kurulu'nun 2017 yılı tarım ürünlerinin desteklenmesine yönelik kararı ile yayımlanan tebliğde, sertifikalı fidan kullanım destek listesinden bağıcılığın çıkarılması, en yeni ve en anlamlı örnektir.)

•Bünyesindeki güçlü tedarikçiler (İtalya, İspanya, Yunanistan) ve ülkemizin kalite standartlarındaki yetersizlikler (standardizasyon, ambalaj ve özellikle kalıntı sorunu) nedeniyle AB pazarlarında rekabet şansımızın düşüklüğü

•Mevcut ve potansiyel pazarların değişen tercihleri doğrultusunda geliştirilen yeni yabancı çeşitlerin ithalinde, tescilinde ve yaygınlaştırılmasında karşılaşılan sorunlar

•Ülkemizde yeni geliştirilen çeşitlerin ve klonların ıslahçı haklarının devredilmesi, uygun ekolojilerde denenerek ihraçlık

1. Anonymous, 2011. Marketing Standard for Table Grapes. Commission Implementing Regulation (EU) No:543/2011, (www.eurlex.europa.eu) (<http://exporthelp.europa.eu>) (Erişim Tarihi: 28.08.2017).
2. Anonymous, 2015. GAIN Report: TR 5054. Fresh Deciduous Fruit Annual. USDA Foreign Agricultural Service.
3. Anonymous, 2016a. World Vitiviniculture Situation. OIV Statistical Report on World Vitiviniculture (www.oiv.int/public/medias/5029/world-vitiviniculture-situation-2016.pdf) (Erişim: 07.09.2017).
4. Anonymous, 2016b. Table and Dried Grapes. FAO-OIV Focus 2016. (www.oiv.int/public/medias/4911/fao-oiv-grapes-report-flyer.pdf) (Erişim Tarihi: 23.08.2017).
5. Anonymous, 2017a. World Vitiviniculture Situation. OIV Statistical Report on World Vitiviniculture (www.oiv.int/public/medias/5479/oiv-en-bilan-2017.pdf) (Erişim Tarihi: 07.09.2017).
6. Anonymous, 2017b. Fresh Deciduous Fruit: World Markets and Trade (Apples, Grapes & Pears). USDA Foreign Agricultural Service, (<https://apps.fas.usda.gov/psd/online/circulars/fruit.pdf>) (Erişim Tarihi: 28.08.2017).
7. Arslan, S., 2016. Ürün Raporu, Üzüm 2015. GTHB, TAGEM-TEPGE Yayın No: 268:42.
8. Çelik, H., 2014. Ülkemiz Bağcılığının Darboğazı: Fidan Sertifikasyonu. Bağcılıkta Ulusal Klon Seleksiyonu Metodoloji Çalıştayı, 24–25.04.2014. Tokat. (<http://www.hasancelik.web.tr>).

9. Doğu, K., 2017. Tarım Ürünleri Piyasaları. Üzüm. GTHB, TAGEM–TEPGE, Ürün No: 19.
10. Keskin, N., T. Noyan ve B. Kunter, 2009. Resveratrol ile Üzümde Gelen Sağlık. Türkiye Klinikleri Journal of Medical Science 29:4.
11. Uysal, H., N.C. Ağırbaş ve G. Saner, 2016. Türkiye’de Sofralık Üzüm Dışsatımına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Hedefler. Tarım Ekonomisi Dergisi (Turkish Journal Agricultural Economics) 2(1):11–17.